

Rola Komitetu Bazylejskiego w zarządzaniu światowym systemem finansowym

KARINA JĘDRZEJOWSKA

1. Wprowadzenie

Globalny kryzys finansowy 2007–9 podał w wątpliwość efektywność mechanizmów zarządzania międzynarodowym systemem finansowym (*global financial governance*). W wyniku najpoważniejszego od lat trzydziestych ubiegłego wieku załamania gospodarczego, sektor finansowy uległ poważnym przeobrażeniom, zarówno na poziomie narodowym, jak i międzynarodowym¹. Jako że istotna część regulacji sfery finansów opiera się na założeniach zgodnych z paradygmatem neoliberalnym, kryzys oznaczał również zakwestionowanie tego paradygmatu. Mimo że liberalne podejście do sfery finansów zakładające otwartość gospodarek i ograniczoną interwencję państwa zdaje się pozostawać dominującym nurtem, pojawia się coraz więcej głosów kwestionujących jego słusność². Równoległe z uznaniem dla korzyści wynikających m.in. ze swobody przepływu kapitału, powszechna staje się świadomość konieczności zwiększenia zakresu regulacji sfery finansowej i większego zaangażowania państw i międzynarodowych instytucji finansowych w ten proces³.

Wśród przejawów zwiększania kontroli nad sektorem finansowym można wskazać tworzenie międzynarodowych standardów w zakresie kwestii istotnych z punktu widzenia zapewnienia stabilności finansowej. Są to m.in. zagadnienia adekwatności kapitałowej banków, czy transnarodowych operacji bankowych. Kluczową rolę w opracowywaniu międzynarodowych standardów finansowych pełnią tzw. komitety G10. Spośród czterech powstałych w drugiej połowie ubiegłego wieku komitetów na pierwszy plan wysuwa się Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego (*Basel Committee on Banking Supervision* – BCBS) zwany potocznie Komitetem Bazylejskim. Komitet od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku należy do najistotniejszych instytucji regulujących międzynarodowy system finansowy, bezpośrednio i pośrednio oddziałując na rozwój systemów bankowych w państwach rozwiniętych i rozwijających się⁴.

Kryzys finansowy 2007–9 podkreślił braki w regulacjach Komitetu Bazylejskiego. Dotyczyły one zarówno zakresu tych regulacji,

Jędrzejowska jak i stopnia ich wdrożenia przez poszczególne państwa. Wskutek kryzysu koniecznością stało się wzmocnienie regulacji sektora bankowego i podjęcie działań na rzecz zapobieżenia podobnym załamaniom w przyszłości. Równocześnie kryzys zwrócił uwagę społeczności międzynarodowej na szereg dalszych problemów wynikających z niedostatecznej efektywności mechanizmów zarządzania światowymi finansami i przyczynił się do ich reformy.

Celem artykułu jest wskazanie roli, jaką w globalnym zarządzaniu finansami pełni Komitet ds. Nadzoru Bankowego. Realizacji tego celu podporządkowana jest struktura opracowania. W kolejnej części przedstawiono specyfikę globalnego zarządzania finansami oraz opartego na neoliberalnym porządku międzynarodowego systemu finansowego. Następnie ukazano genezę, ewolucję oraz podstawowe obszary i sposób działania Komitetu Bazylejskiego. W ostatniej części analizie poddano podstawowe regulacje wypracowane przez Komitet Bazylejski w ciągu czterdziestu lat jego istnienia, w szczególności kolejne wersje tzw. Bazylejskiej Umowy Kapitałowej. Tekst kończą wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy.

2. Globalne zarządzanie finansami⁵

Stabilny i przejrzysty międzynarodowy system finansowy stanowi podstawę funkcjonowania gospodarki światowej oraz gospodarek narodowych. Jednak kolejne kryzysy finansowe ostatnich dwóch dekad uwidoczniły niedostosowanie międzynarodowego systemu finansowego do wzrastającego poziomu współzależności międzynarodowych. Upowszechnił się pogląd, że liberalizacja gospodarki została dokonana bez odpowiedniej rozbudowy instytucji nadzorczych na poziomie międzynarodowym. Innymi słowy, zakres globalnego zarządzania finansami i regulacji systemu finansowego okazał się niewystarczający dla zapewnienia stabilności tego systemu⁶.

Pojęcie «*global financial governance*»

Globalne zarządzanie finansami stanowi swoisty wycinek światowego zarządzania gospodarczego (*global economic governance*), a tym samym istotny komponent *global governance*. Podobnie jak w przypadku globalnego zarządzania, analizę zarządzania finansowego utrudniają kontrowersje terminologiczne i metodologiczne związane z definicją i zakresem tego zjawiska⁷.

Termin *global financial governance* upowszechniły publikacje Randa Germaina, który definiuje zarządzanie finansami jako szeroki zestaw regulacji i zwyczajów, jakimi kierują się aktywne międzyna-

rodowo instytucje finansowe. Ten sam autor dodaje, że elementem zarządzania finansami są również mechanizmy prowadzące do wytworzenia międzynarodowych regulacji i standardów postępowania⁸.

Miles Kahler pisze, że zarządzanie finansami stanowi w pewnym sensie najważniejszy wycinek globalnego zarządzania ze względu na znaczenie systemów finansowych dla rozwoju współczesnych gospodarek. Uważa on, że globalne zarządzanie finansami to zestaw specyficznych relacji władzy (*set of authority relations*) w wielostronnych relacjach finansowych i monetarnych. W tak ujętym systemie kluczową rolę odgrywają wielostronne organizacje o charakterze uniwersalnym, jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), Bank Rozrachunków Międzynarodowych (*Bank for International Settlements* – BIS) czy Grupa Banku Światowego. Nie zmienia to jednak faktu, że zarządzanie sferą finansów jest procesem w znacznym stopniu zdecentralizowanym⁹. Obok ponadnarodowych organizacji uczestniczą w nim również mniej sformalizowane fora, jak G20 czy G10. Znaczącą rolę odgrywają również poszczególne rządy, banki centralne czy instytucje nadzoru nad poszczególnymi segmentami rynku finansowego¹⁰.

Zasadniczym celem zarządzania międzynarodowym systemem finansowym jest zapewnienie stabilności finansowej. Również ten termin dostarcza kontrowersji definicyjnych. Obecnie najczęściej stosowana jest tzw. „negatywna” definicja Frederica Mishkina. Autor ten określa stabilność finansową jako stan, w którym nie występuje kryzys finansowy. Na tej podstawie można stwierdzić, że zapewnienie stabilności finansowej wiąże się przede wszystkim z zapobieganiem kryzysom finansowym oraz łagodzeniem skutków tych kryzysów¹¹.

Liberalny międzynarodowy ład finansowy

Efektem konferencji w Bretton Woods był system międzynarodowego zarządzania finansami łączący sztywne kursy walutowe i swobodę wymiany handlowej z kontrolą przepływów kapitału. Dzięki kontroli przepływu kapitału państwa uczestniczące w systemie miały zachować suwerenność monetarną pozwalającą na realizację ekspansywnej polityki monetarnej i zapewnienie pełnego zatrudnienia. Stabilne kursy walutowe i wymiennalność walut miały zapewniać stały rozwój handlu międzynarodowego, eliminować inflację oraz zapobiegać kryzysom finansowym. Cele te zostały w znacznej mierze zrealizowane, jednak utrzymanie systemu stało się w pewnym momencie niemożliwe ze względu na oparcie systemu na walucie narodowej, jaką był dolar amerykański. W wyniku zmian w polityce fiskalnej i monetarnej Stanów Zjednoczonych do roku 1973 system kursów

Jędrzejowska sztywnych stał się przeszłością, dając miejsce obecnemu systemowi kursów płynnych i postępującej liberalizacji przepływów kapitału¹².

System z Bretton Woods stanowił przemyślaną – choć niedoskonałą – konstrukcję mającą wspierać odbudowę gospodarek po zniszczeniach II wojny światowej. Obecny system stanowi w znacznym stopniu przypadkową „mieszankę” pozostałości systemu z Bretton Woods oraz nowych elementów. Niemniej jednak można zidentyfikować kilka cech wyróżniających ten system. Są to przede wszystkim 1. różnorodność narodowych porządków walutowych przy dominujących kursach płynnych, 2. dominująca (jeszcze) pozycja dolara jako pieniądza międzynarodowego, 3. postępująca liberalizacja międzynarodowych przepływów kapitału oraz 4. niedostateczny nadzór międzynarodowy oparty na szczątkach systemu z Bretton Woods, w tym MFW. W tym wysoce niespójnym środowisku zachodzi konieczność zastosowania mechanizmów współpracy i wypracowania minimalnych standardów zarządzania łączących państwa o odmiennych systemach finansowych. Jedną z instytucji zaangażowanych w ten proces jest Komitet Bazylejski¹³.

Liberalizacji i deregulacji rynków finansowych od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku nie towarzyszył odpowiedni wzrost współpracy międzynarodowej w sferze finansów, w szczególności w zakresie nadzoru finansowego i współpracy z państwami rozwijającymi się. Wprawdzie stopniowo powoływane były nowe instytucje finansowe (zarówno o charakterze prywatnym, jak i międzyrządowym), jednak sytuacja zmieniła się dopiero w czasie kryzysu 2007–9¹⁴. Okazało się wówczas, że dominujące wśród przedstawicieli państw rozwiniętych liberalne podejście do regulacji sektora finansowego w obliczu ryzyka systemowego i zagrożenia stabilności finansowej nie zawsze jest tym właściwym¹⁵. Luźna współpraca między instytucjami nadzorczymi oraz międzynarodowymi instytucjami opracowującymi standardy postępowania (jak Komitet Bazylejski) okazała się niewystarczająca. Tym samym kwestia zwiększenia zakresu regulacji sektora finansowego stała się jednym z priorytetów dla społeczności międzynarodowej. Równocześnie nastąpiła swoista polityzacja regulacji sektora finansowego, widoczna przede wszystkim w Europie¹⁶.

Kryzys finansowy 2007–9 i kierunki reformy międzynarodowego systemu finansowego

Jak już wspomniano, kryzysy finansowe ostatniej dekady XX wieku oraz kryzys finansowy 2007–9 uwidoczniły braki w międzynarodowych mechanizmach regulacyjnych w sferze finansowej. Konieczność zmian podkreśliły również przemiany zachodzące w gospodarce świa-

towej, takie jak wzrost znaczenia gospodarek wschodzących, wzrost współzależności międzynarodowych w sferze finansowej (globalizacja finansowa) i związane z nimi mechanizmy transmisji kryzysów finansowych wymuszające współpracę międzynarodową w tym zakresie. Odrębną kwestię stanowiła wzrastająca świadomość zagrożeń wynikających z niedostatecznej regulacji sektora finansowego¹⁷.

Globalny kryzys finansowy 2007–9 wymusił współpracę społeczności międzynarodowej na niespotykaną dotychczas skalę. Dotknął nie tylko państwa rozwijające się, lecz również państwa wysoko rozwinięte. Dzięki współpracy tych dwóch grup państw częściowo udało się powstrzymać załamanie światowego systemu finansowego. Ponadto wskutek kryzysu podjęto szereg kroków na rzecz wzmocnienia zarządzania tym systemem¹⁸.

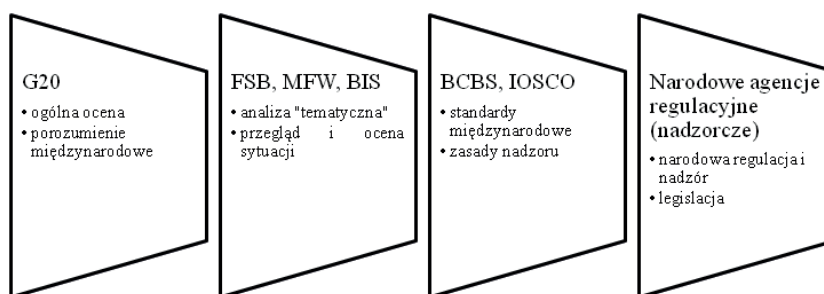
Wśród podjętych działań w pierwszej kolejności należy wskazać wzmocnienie roli państw rozwijających się w procesie regulacji międzynarodowego sektora finansowego, przede wszystkim poprzez zaangażowanie G20 w *global financial governance*. W rezultacie częściowej reformy poddano system kwotowy MFW. Wiele gospodarek wschodzących uzupełniło struktury Rady Stabilności Finansowej (*Financial Stability Board* – FSB). Rozszerzeniu uległ również skład Komitetu Bazylejskiego¹⁹. Dzięki zaangażowaniu szerszej grupy państw w reformę systemu, międzynarodowy system finansowy stał się bardziej demokratyczny, a zarządzanie nim bardziej przejrzyste. Ponadto na znaczeniu zyskały standardy ostrożnościowe upowszechniane przez Komitet Bazylejski i pozostałe komitety G10. Nie zmienia to jednak faktu, że pomimo wzrostu znaczenia FSB w skali świata nadal brak jest instytucji zdolnej samodzielnie oddziaływać na system finansowy i reżimy walutowe²⁰.

Kryzysem dotknięte zostały w pierwszej kolejności państwa wysoko rozwinięte, o najbardziej zaawansowanych systemach finansowych. Były to również państwa w najwyższym stopniu polegające na rynkowej regulacji procesów finansowych oraz minimalnej kontroli przepływu kapitału. Paradoksalnie, działania naprawcze po kryzysie obejmowały częściowe odejście od liberalnej wizji i zwrot w stronę typowego dla wielu państw rozwijających się interwencjonizmu. Jako przykłady można podać uznanie kontroli przepływu kapitału jako element polityki makroostrożnościowej czy zaostrzone normy płynności dla banków. Podejmowane działania – również na poziomie międzynarodowym – można uznać za wyraz dążenia do optymalizacji poziomu regulacji finansowych niezbędnych dla zapewnienia stabilności finansowej²¹. Jednak zarówno zakres, jak i sposób regulacji poszczególnych kwestii pozostaje dyskusyjny – zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i narodowym. Przeciwnicy nadmiernego uregulowania działalności banków podkreślają, że mogą one prowadzić

Jędrzejowska do nieefektywnego świadczenia usług finansowych, gdzie dodatkowe koszty i nieefektywność będą przeniesione na konsumentów. Nadmierna regulacja może także ograniczać dostęp do usług finansowych poprzez zwiększenie ich kosztów²².

W ramach walki z kryzysem podjęto szereg działań na rzecz utworzenia zharmonizowanych międzynarodowych regulacji finansowych. Problemem w tym zakresie pozostaje jednak fakt, że większość regulacji w zakresie finansów międzynarodowych w postaci m.in. międzynarodowych standardów postępowania (*codes of conduct*) czy dobrych praktykach (*best practices*) nie ma charakteru wiążącego. Wynika to m.in. z faktu, że w przeszłości instytucje regulujące i nadzorujące system finansowy były przede wszystkim instytucjami narodowymi (w przeważającej mierze prywatnymi), a dopiero globalizacja finansowa wymusiła przeniesienie części ich kompetencji na poziom międzynarodowy. Globalizacja finansowa wymusiła również podjęcie tematu regulacji sektora finansowego na forum międzynarodowych instytucji finansowych. Rolę koordynatora w tym zakresie pełnić miały G20 oraz zreformowana w kwietniu 2009 roku FSB, określana jako jeden z filarów globalnego zarządzania finansowego²³. Obecnie w porozumieniu z poszczególnymi organizacjami międzynarodowymi, międzynarodowe agencje regulacyjne takie jak Komitet Bazylejski przygotowują zarówno standardy, jak i zasady postępowania (*principles*) dla podmiotów sektora finansowego. Jednak ich wdrożenie przez narodowe podmioty ustawodawcze zazwyczaj zależy jedynie od dobrej woli poszczególnych państw²⁴. Uproszczony schemat procesu regulacji globalnej sfery finansowej prezentuje RYCINA I.

RYCINA I. Globalny proces regulacyjny sfery finansowej

3. Geneza i funkcjonowanie Komitetu Bazylejskiego

Rola
Komitetu
Bazylejskiego...

Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego uznaje się obecnie za kluczowy element *global financial governance*, odpowiedzialny za współpracę międzynarodową w obszarach związanych z nadzorem bankowym i regulacją systemu bankowego. Tym samym Komitet znacząco przyczynia się do zwiększenia stabilności i bezpieczeństwa sektorów bankowych na świecie. Do głównych zadań Komitetu należą lepsze poznanie mechanizmów nadzoru bankowego i poprawa jakości tego nadzoru w skali międzynarodowej. Na poziomie narodowym nadzór bankowy jest niezbędny dla zapewnienia bezpieczeństwa depozytów zgromadzonych w bankach oraz stabilności sektora bankowego. Jednak w warunkach globalizacji, konieczna jest międzynarodowa współpraca w sferze szeroko rozumianego nadzoru finansowego w celu przeciwdziałania kryzysom finansowym, w szczególności kryzysom bankowym. Rolę koordynatora tej współpracy i równocześnie głównego regulatora stabilności sektora bankowego pełni właśnie Komitet Bazylejski²⁵.

Powstanie Komitetu Bazylejskiego

Postępująca w drugiej połowie ubiegłego wieku globalizacja usług finansowych wymusiła współpracę agencji regulacyjnych w celu koordynacji nadzoru i regulacji usług bankowych i finansowych. Począwszy od 1962 roku, przedstawiciele banków centralnych dziesięciu najbardziej uprzemysłowionych państw świata zaczęli odbywać regularne konsultacje w celu opracowania nowych schematów finansowania w ramach MFW. Konsultacje odbywały się w Bazylei, w siedzibie Banku Rozrachunków Międzynarodowych. Państwa biorące w nich udział określano jako G10²⁶. Jako jedenasty uczestnik spotkania występował przedstawiciel Banku Szwajcarii, nieco później dołączyły władze monetarne Luksemburga. Jeszcze w czasie funkcjonowania systemu z Bretton Woods konsultacje G10 przekształciły się w stałe komitety, wykorzystujące struktury BIS. Pierwszymi z nich był to założone odpowiednio w 1962 i w 1971 roku *Markets Committee* (pierwotnie *Committee on Gold and Foreign Exchange*) oraz *Eurocurrency Standing Committee*, który miał monitorować operacje dokonywane na nowopowstałych rynkach eurowalutowych. W 1971 roku Komitet ten został przekształcony w działający do dziś Komitet ds. Globalnego Systemu Finansowego (*Committee on the Global Financial System – CGFS*) zajmujący się przede wszystkim kwestiami ryzyka systemowego i stabilności finansowej. Od 1990 roku regulacje G10 uzupełniał *Committee on Payment and Settlement Systems* (obecnie *Committee on Payments and Market Infrastructure*)²⁷.

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, w momencie załamania systemu z Bretton Woods, państwa G10 musiały zmierzyć się z niespotykaną dotychczas zmiennością kursów walutowych oraz nierównowagą w systemie finansowym spowodowaną przez napływ petrodolarów. W połączeniu z rozszerzeniem zakresu międzynarodowej aktywności wielu banków czynniki te doprowadziły w grudniu 1974 roku do utworzenia kolejnego z komitetów: Bazylejskiego Komitetu Uregulowań i Nadzoru Praktyk Bankowych (*Basel Committee on Banking Regulation and Supervisory Practices*), czyli obecnego Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego. Komitet miał za zadanie ułatwić współpracę banków centralnych i instytucji nadzoru bankowego w przypadku transgranicznej aktywności pośredników finansowych²⁸.

Bezpośrednim impulsem do utworzenia Komitetu Bazylejskiego było zagrożenie dla stabilności międzynarodowego systemu bankowego, jakie spowodował upadek niemieckiego banku Herstatt. 26 czerwca 1974 roku zachodniemieckie Federalne Biuro Nadzoru Bankowego cofnęło licencję dla domu bankowego Herstatt ze względu na ekspozycję w walutach obcych trzykrotnie przekraczającą kapitał banku. W tym samym roku bankructwo ogłosił również amerykański Franklin National Bank. Ze względu na międzynarodowe powiązania tych instytucji, ich bankructwa znacząco utrudniły rozliczenia na rynku walutowym między państwami Europy Zachodniej a Stanami Zjednoczonymi. Te wydarzenia uwiarykowały niezdolność krajowych instytucji nadzorczych do reagowania na zagrożenia dla stabilności finansowej spowodowane transgraniczną działalnością instytucji finansowych²⁹. Dla zapobieżenia podobnym sytuacjom w przyszłości utworzono Komitet Bazylejski jako instytucję mającą przyczynić się do podniesienia jakości nadzoru finansowego państw G10, a tym samym stabilności sektora bankowego w skali świata³⁰.

Od połowy lat siedemdziesiątych XX wieku, komitety G10 stały się najbardziej wpływowymi międzynarodowymi instytucjami ustanawiającymi standardy w zakresie regulacji sektora finansowego. Najaktywniejszym z nich był Komitet Bazylejski, w ramach którego opracowano szereg międzynarodowych porozumień odnoszących się m.in. do ilości kapitału własnego, jaki banki komercyjne muszą utrzymywać dla pokrycia ryzyka czy ustalenia właściwego nadzoru bankowego dla międzynarodowych operacji bankowych. Najważniejsze rekomendacje i regulacje Komitetu zostaną przedstawione w kolejnej części opracowania.

Działania i rekomendacje Komitetu są w przeważającej mierze natury technicznej, co przez wiele lat pozwalało unikać upolitycznienia jego działania. Sama instytucja przez długi czas pozostawała stosun-

kowo nieznana. Sytuacja uległa zmianie w początkach XXI wieku, kiedy Komitet nasilił działania mające na celu popularyzację kolejnej wersji wspomnianej już Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – kluczowego osiągnięcia Komitetu w zakresie regulacji sytuacji finansowej banków komercyjnych³¹.

Struktura i członkostwo

Komitet Bazylejski, podobnie jak pozostałe komitety G10, składa się z wysokich rangą przedstawicieli władz banków centralnych, instytucji nadzorczych oraz ministerstw finansów. Członkami Komitetu są nie tyle państwa, ile ich banki centralne i instytucje nadzoru bankowego (jeśli nadzór jest oddzielony od władzy monetarnych). Jedynie przedstawiciele instytucji członkowskich mają prawo głosu, podczas gdy przedstawiciele instytucji spoza Komitetu mogą być zapraszani na konsultacje.

Początkowo prace Komitetu koncentrowały się wokół problemów napotykaných przez nadzory bankowe państw G10. Jednak postępująca liberalizacja rynków finansowych doprowadziła do stopniowego rozszerzania obszaru oddziaływania BCBS poprzez zapraszanie do współpracy m.in. przedstawicieli państw rozwijających się. Przykładowo, w opracowaniu zasad efektywnego nadzoru bankowego z 1997 roku uczestniczyli przedstawiciele piętnastu gospodarek wschodzących³².

Jednak formalnie do 2009 roku członkostwo Komitetu ograniczone było do instytucji z państw G10 oraz Szwajcarii i Luksemburga. Jako obserwatorzy występowały inne instytucje *global financial governance* jak BIS czy MFW. Tak ograniczone członkostwo Komitetu przyczyniało się do jego krytyki. Przedstawiciele gospodarek rozwijających się wskazywali, że struktura Komitetu nie odzwierciedla aktualnego układu sił w międzynarodowym systemie finansowym³³.

Postulaty państw rozwijających się zostały uwzględnione dopiero po kryzysie 2007–9. W wyniku dwukrotnego rozszerzenia składu Komitetu (w 2009 i 2014 roku), w jego skład weszli m.in. przedstawiciele grupy BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, Republika Południowej Afryki), czy instytucje Unii Europejskiej. W efekcie w pracach Komitetu uczestniczą przedstawiciele 28 gospodarek³⁴. Rozszerzono również liczbę obserwatorów. Ponadto rozszerzenie liczby instytucji uczestniczących w pracach Komitetu wymusiło reorganizację jego pracy. Jedną z istotniejszych zmian wprowadzonych po 2009 roku jest utworzenie instytucji nadzorczej, jaką jest *Group of Central Bank Governors and Heads of Supervision* (GHOS), składająca się z prezesów banków centralnych i szefów nadzoru finansowego państw

Jędrzejowska członkowskich Komitetu³⁵. O postępującej formalizacji BCBS świadczy również przyjęcie w styczniu 2013 roku statutu Komitetu³⁶.

Komitet blisko współpracuje z innymi instytucjami *global financial governance*. Szczególne znaczenie ma współpraca z regulatorami pozostałych sektorów systemu finansowego, tj. nadzorcami rynków papierów wartościowych i sektora ubezpieczeń w poszczególnych państwach. Istotną rolę odgrywa tutaj Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych (*International Organization of Securities Commissions – IOSCO*). Komitet współpracuje również z wyspecjalizowanymi instytucjami nad techniczną i rachunkową stroną funkcjonowania banków – głównymi partnerami BCBS w tym zakresie są m.in. Międzynarodowy Komitet Standardów Rachunkowości (*International Accounting Standards Committee*), Międzynarodowy Komitet Praktyk Audytorskich (*International Auditing Practices Committee*) czy Międzynarodowa Federacja Księgowych (*International Federation of Accountants*). Kluczową dla BCBS kwestią jest współpraca z regionalnymi organizacjami nadzoru bankowego, w tym z Europejskim Urzędem Nadzoru Bankowego (*European Banking Authority – EBA*), Stowarzyszeniem Nadzoru Bankowego Rajów Podatkowych (*Offshore Group of Banking Supervisors*), czy Stowarzyszeniem Amerykańskich Nadzorców Bankowych (*Association of Bank Supervisors of the Americas*). Współpraca ta koordynowana jest poprzez cykliczne konferencje przedstawicieli nadzoru bankowego oraz szkolenia dla pracowników tego sektora³⁷.

Sposób działania

W przeciwieństwie do międzyrządowych organizacji finansowych takich jak MFW, BIS czy Bank Światowy, instytucje regulacyjne nie mają osobowości prawnomiędzynarodowej. Są one raczej stowarzyszeniami przedstawicieli państw członkowskich i ekspertów spotykających się w celu rozwiązania określonego problemu. Komitet Bazylejski zbiera się na obrady trzy do czterech razy w roku. Organem Komitetu funkcjonującym między jego zjazdami jest Sekretariat działający przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych. Oprócz obsługi Komitetu i powiązanych z nim komisji eksperckich Sekretariat zajmuje się również doradztwem dla władz nadzorczych z całego świata³⁸.

BCBS, podobnie do pozostałych instytucji afiliowanych przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych, w działaniach w zakresie swojego mandatu nie jest zależny od instytucji – gospodarza, jaką jest BIS. BIS jedynie zapewnia siedzibę, wsparcie administracyjne oraz – częściowo – zaplecze badawczo-naukowe. Sam proces decy-

zyjny w ramach Komitetu opiera się na zasadach konsensusu. Tradycyjny sposób podejmowania decyzji był mało przejrzysty i opierał się w znacznym stopniu na relacjach osobistych uczestników, jednak ostatnie lata przyniosły jego stopniową formalizację. Zmiana ta spowodowana była po części rozszerzeniem składu Komitetu, po części był to efekt zarzutów o stronniczość Komitetu i uleganie wpływom wielkich grup bankowych³⁹.

Zalecenia komitetów G10 nie mają mocy prawnej. Tym samym również Komitet Bazylejski nie posiada kompetencji ustawodawczych, co wyraźnie podkreśla punkt trzeci jego statutu. W szczególności nie może on stosować żadnego systemu sankcji wobec państw niestosujących się do jego rekomendacji. Innymi słowy, wszelkie opracowania BCBS nie są postanowieniami wiążącymi w rozumieniu prawa międzynarodowego publicznego. Można je określić jako standardy nadzoru, porady, czy rekomendacje dobrych praktyk. Większość autorów określa regulacje Komitetu jako międzynarodowe „miękkie prawo” (*soft law*). Zresztą działania wszystkich komitetów G10 ukierunkowane są na wdrażanie dobrych praktyk na poziomie narodowych instytucji regulacyjnych. Komitety zachęcają państwa do stosowania międzynarodowych standardów w miejsce narodowych regulacji, bądź dostosowanie krajowych regulacji do ich zaleceń⁴⁰.

Odrębną kwestią pozostają powody, dla których szereg państw decyduje się na zastosowanie rekomendacji Komitetu Bazylejskiego (oraz pozostałych komitetów G10). Według Charlesa Goodharta proces ten do czasu rozszerzenia członkostwa Komitetu wyglądał następująco: władzom finansowym państw G10 trudno byłoby nie zastosować się do zaleceń specjalistycznego organu, jaki same utworzyły. Co więcej, wiele regulacji tworzonych było wręcz „na zamówienie” poszczególnych członków G10. Jako że w praktyce zalecenia okazywały się w znacznej mierze słuszne, rozprzestrzeniały się one stopniowo i na państwa spoza G10⁴¹. Proces ten wspomagało zarówno przeświadczenie o opłacalności przyjęcia tego typu rozwiązań, jak i (szczególnie po kryzysie azjatyckim 1997 r.) presja ze strony MFW czy BIS⁴².

Regulacje Komitetu stają się wiążące dla poszczególnych nadzorów bankowych i podlegających im banków dopiero po transpozycji do systemu prawnego danego państwa. Takim sposobem wiele państw Europy Środkowej i Wschodniej przyjęło większość zaleceń Komitetu w procesie budowy niemal od podstaw struktur nadzorczych w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Ponadto Unia Europejska przyjęła zalecenia i standardy BCBS w formie dyrektyw, co oznaczało konieczność ich wdrożenia przez poszczególne państwa członkowskie. Pewnym problemem w tym kontekście stają się jednak niektóre spośród nowych państw członkowskich BCBS. Wiele

Jędrzejowska banków centralnych i nadzorów uczestniczących obecnie w procesie przygotowywania międzynarodowych regulacji nie stosuje się do tych wymogów. Problem ten dotyczy m.in. Chin. Wobec rosnącej presji międzynarodowej na wdrażanie zaleceń Komitetu Bazylejskiego dochodzi do sytuacji, w której państwa rozwijające się narzucają rozwiązania finansowe państwom rozwiniętym, same nie stosując się do tych wytycznych⁴³.

4. Obszary działania i przyjęte standardy

Prace Komitetu koncentrują się w trzech obszarach. Po pierwsze, stanowi on forum do dyskusji na wszelkie tematy związane z nadzorem bankowym. Po drugie, Komitet koordynuje nadzór nad międzynarodowymi grupami bankowymi oraz ich transgranicznymi operacjami. Po trzecie, Komitet działa na rzecz zapewnienia międzynarodowej stabilności finansowej poprzez poprawę standardów nadzoru finansowego⁴⁴.

Bardzo często konkretne zalecenia Komitetu mają źródło w praktyce państw członkowskich i stanowią upowszechnienie doświadczeń i rozwiązań poszczególnych nadzorów krajowych w danym zakresie. Istotne w pracach BCBS są również uwagi kierowane przez przedstawicieli bankowości komercyjnej. W ostatnich latach Komitet coraz częściej zajmował się regulacją obszarów w danym momencie problematycznych z punktu widzenia zarządzania międzynarodowym systemem finansowym. Po kryzysie 2007–9 była to m.in. kwestia regulacji zabezpieczenia ryzyka generowanego przez papiery wartościowe typu *Credit Default Swaps* (CDS)⁴⁵.

W swoich pracach Komitet koncentruje się na regulacji szeregu rodzajów ryzyka związanych z działalnością bankową. Henry Penikas wyróżnia następujące obszary robocze BCBS: regulacja ryzyka kredytowego, ryzyko rynkowe, ryzyko operacyjne, zarządzanie płynnością, kontrolę wewnętrzną i nadzorczą oraz dyscyplinę informacyjną (nadzorczą i rynkową)⁴⁶. Specyficzny charakter ryzyka płynności i różnorodność podmiotów, do jakich stosują się wytyczne, powoduje, że Komitet Bazylejski sugeruje dość elastyczne rozwiązania regulacyjne⁴⁷.

Zalecenia oraz inne analizy i raporty Komitetu Bazylejskiego określa się często jako standardy bazylejskie. Mają one zapewnić minimalny poziom harmonizacji systemów finansowych (bankowych) i nadzoru w skali świata. Opracowania BCBS zalicza się do tzw. regulacji ostrożnościowych. Precyzują one minimalne wymagania dotyczące sytuacji finansowej banku. Ich funkcją jest przede wszystkim ograniczenie możliwości podejmowania nadmiernego ryzyka przez

banki. Regulacje ostrożnościowe mają również na celu zminimalizowanie ewentualnych kosztów społecznych bankructwa banku⁴⁸.

W działalności regulacyjnej Komitetu Bazylejskiego można wyróżnić kilka etapów. Pierwszy etap regulacji obejmuje lata 1974–86, czyli okres pracy nad tzw. Konkordatem. Kolejne etapy prac związane są z kolejnymi generacjami Bazylejskiej Umowy Kapitałowej⁴⁹. Równoległe Komitet podejmował działania na rzecz opracowania zasad nadzoru finansowego oraz samodzielnie bądź we współpracy z innymi instytucjami *global financial governance* pracował nad zaleceniami dotyczącymi m.in. nadzoru nad bankowymi pozycjami walutowymi, zarządzaniem kredytowaniem międzynarodowym, czy zabezpieczenia systemu bankowego przed wykorzystaniem do działalności przestępczej⁵⁰. Poniżej przedstawiono najważniejsze dokumenty wypracowane przez BCBS.

Konkordat i pierwsza fala regulacji nadzoru (1974–86)

Wśród głównych powodów powstania Komitetu była konieczność rozwiązania problemów nadzoru bankowego w przypadku operacji transgranicznych. Tej kwestii dotyczył pierwszy zestaw zaleceń Komitetu, jakim był wydany w 1975 roku tzw. Konkordat.

Konkordat ustanawiał zasady wymiany informacji i koordynacji działań nadzorczych dla transgranicznych operacji bankowych. W wyniku bankructwa włoskiego Banco Ambrosiano w 1983 roku dokument ten został znacząco rozszerzony. Wprowadzono wówczas tzw. zasadę skonsolidowanego nadzoru (*principle of consolidated supervision*). Zgodnie z tą zasadą podmiotem odpowiedzialnym za nadzór nad międzynarodowymi operacjami banków jest nadzór kraju siedziby. W kolejnych latach Konkordat, określany od 1983 roku również jako Zasady Nadzoru nad Zagranicznymi Placówkami Bankowymi (*Principles for the Supervision of Banks' Foreign Establishments*), był wielokrotnie uzupełniany i zmieniany⁵¹.

Bazylejska Umowa Kapitałowa – Bazylea I (1987–98)

Za najważniejsze osiągnięcie BCBS uznaje się opracowanie i upowszechnienie regulacji zawartych w kolejnych wersjach Umowy Kapitałowej (*Capital Accord*). Impulsem do rozpoczęcia prac nad pierwszą wersją Umowy były wydarzenia związane z kryzysem zadłużeniowym w Ameryce Łacińskiej. Niewypłacalność wielu państw tego regionu stanowiła zagrożenie dla płynności ich wierzycieli, którymi były przede wszystkim duże banki amerykańskie. Doprowadziło to do zaostrzenia norm nadzorczych w Stanach Zjednoczonych

Jędrzejowska (*International Lending Supervision Act – ILSA, 1983*) oraz – na wniosek przedstawicieli amerykańskiej Rezerwy Federalnej – działań Komitetu Bazylejskiego na rzecz opracowania regulacji odnośnie do dopuszczalnego poziomu ryzyka podejmowanego przez banki⁵².

W swoich pracach Komitet wykorzystał dość popularne narzędzie do badania sytuacji finansowej banku, jakim był współczynnik wypłacalności. W wersji proponowanej przez Komitet przyjął on nazwę współczynnika adekwatności kapitałowej (*Capital Adequacy Ratio – CAR*), a jego zalecany poziom ustalono na osiem procent kapitału własnego banku względem aktywów ważonych ryzykiem⁵³.

$$\text{współczynnik adekwatności kapitałowej} = \frac{\text{kapitał własny banku}}{\text{aktywa banku ważone ryzykiem}} > 8\%$$

CAR stanowił centralny punkt przyjętej w lipcu 1988 roku Umowy Kapitałowej. Początkowo wymogi utrzymywania CAR na minimalnym zalecanym poziomie dotyczyły jedynie aktywnych międzynarodowo banków komercyjnych z państw G10, jednak stosunkowo szybko zaczęły być stosowane również w działalności krajowej. W 1993 roku Komitet ogłosił, że wszystkie banki międzynarodowe podlegające nadzorom G10 spełniają minimalne wymogi kapitałowe. Stosunkowo szybko regulacje te zostały przyjęte również przez państwa spoza G10, w szczególności państwa UE oraz państwa Europy Środkowej i Wschodniej⁵⁴.

Bazylejska Umowa Kapitałowa uznawana jest za jeden z pierwszych elementów swoistego międzynarodowego reżimu regulacyjnego opartego na międzynarodowych standardach i zasadach postępowania. Reżim ten został rozszerzony w wyniku kryzysu finansowego w Azji Wschodniej w latach 1997–8, kiedy obok nowej wersji Umowy Kapitałowej z inicjatywy G7 pojawiły się nowe instytucje finansowe (np. Forum Stabilności Finansowej, czyli późniejsza FSB) oraz międzynarodowe standardy finansowe odnoszące się do pozostałych sektorów rynku⁵⁵.

Zasady Efektywnego Nadzoru Bankowego (od 1996)

Równoległe do regulacji wypłacalności sektora bankowego Komitet Bazylejski kontynuował prace nad harmonizacją mechanizmów nadzorczych w skali świata. Efektem tych prac jest najważniejszy – obok Umowy Kapitałowej – zestaw zaleceń Komitetu, jakim są Podstawowe Zasady Efektywnego Nadzoru Bankowego (*Core Principles for Effective Banking Supervision*). Ich powstanie wiąże się z komunikatem ze szczytu państw G7 w Lyonie w czerwcu 1996 roku. Prezydenci

państw G7 wezwali Komitet Bazylejski do zaangażowania się w prace mające na celu wzmocnienie nadzoru finansowego w państwach rozwijających się. Efektem prac Komitetu (prowadzonych we współpracy z przedstawicielami państw rozwijających się) jest zbiór 25 kroków niezbędnych do osiągnięcia efektywnego systemu nadzoru. Zasady te – będące elementem realizacji koncepcji globalnego nadzoru bankowego – zostały zaprezentowane na szczycie Banku Światowego i MFW w Hongkongu we wrześniu 1997 roku. Poparcie i chęć zastosowania zaleceń Komitetu Bazylejskiego wyrazili wówczas ministrowie finansów i szefowie banków centralnych ponad 100 państw⁵⁶.

Nowa Umowa Kapitałowa – Bazylea II (1998–2008)

Bazylejska Umowa Kapitałowa z założenia miała być dokumentem dość elastycznym i umożliwiającym dostosowanie wymogów kapitałowych do zmieniających się warunków na międzynarodowych rynkach finansowych. Pomiędzy 1991 a 1998 do umowy wprowadzono szereg poprawek i uzupełnień. Jednak po upadku angielskiego Barrings Banku w 1995 roku oraz kryzysie azjatyckim, członkowie Komitetu uznali, że niezbędna jest głęboka rewizja postanowień bazylejskich. W efekcie trwających od 1998 roku prac, w początkach XXI wieku zaprezentowano tzw. Nową Umowę Kapitałową (*Revised Capital Framework*), czy też po prostu Bazyleę II⁵⁷.

Zalecenia Bazylei II podzielone są na trzy uzupełniające się filary. Są to: 1. minimalne wymogi adekwatności kapitałowej oparte na zaleceniach Umowy Kapitałowej z 1988 roku; 2. proces oceny kapitału wewnętrznego (*Internal Capital Adequacy Assessment Process – ICAAP*) i proces badania i oceny nadzorczej (*Supervisory Review and Evaluation Process – SREP*); 3. obowiązek publikowania przez banki informacji o charakterze jakościowym i ilościowym dotyczących adekwatności kapitałowej, mających niwelować asymetrię informacji pomiędzy uczestnikami rynku. Nowa struktura regulacji miała lepiej odzwierciedlać ryzyko kredytowe, rynkowe i operacyjne, na jakie narażone są banki. Stanowiła również odpowiedź na zmiany, jakie zaszły na rynkach finansowych w zakresie upowszechnienia innowacji finansowych, w szczególności coraz bardziej skomplikowanych instrumentów pochodnych⁵⁸.

Nowa umowa miała wejść w życie jeszcze przed 2004 rokiem, jednak ze względu na złożoność nowych zaleceń wiele państw zgłosiło zastrzeżenia do jej postanowień. Efektem był szereg pakietów konsultacyjnych i modyfikacji Bazylei II, które znacznie opóźniły przyjęcie jej ostatecznej wersji. Zwraca uwagę fakt, że w przeciwieństwie do wcześniejszych zaleceń Komitetu, kierowanych przede wszystkim

Jędrzejowska do państw G10, Bazylea II konstruowana była jako narzędzie o zasięgu globalnym⁵⁹.

Globalny kryzys finansowy 2007–9 i Bazylea III (od 2009)

Jeszcze przed upadkiem Lehman Brothers wiadomo było, że założenia Umowy Kapitałowej wymagają kolejnego rozszerzenia. Jedną z przyczyn kryzysu finansowego 2007–9 było nadmierne stosowanie przez banki tzw. dźwigni finansowej oraz niedostateczny poziom ich płynności. Sytuację pogorszało nieefektywne zarządzanie ryzykiem. Znaczna część członków Komitetu zdawała sobie sprawę z tych zagrożeń, zlecając BCBS opracowanie nowych regulacji. Efektem tych prac były Zasady Prawidłowego Zarządzania i Nadzoru nad Ryzykiem Płynności (*Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision*). Na ironię zakrawa fakt, że zostały one wydane we wrześniu 2008 roku – w tym samym miesiącu, w którym nastąpił upadek Lehman Brothers. W lipcu 2009 roku Komitet wydał dalsze zalecenia odnośnie do wzmocnienia Bazylei II w zakresie regulacji aktywów pochodzących z procesu sekurytyzacji (papiery wartościowe zabezpieczone aktywami) oraz tzw. pozycji pozabilansowych. W kolejnym roku ogłoszono propozycję zaostrzenia wymogów kapitałowych dla banków komercyjnych⁶⁰.

Zakres proponowanych zmian był na tyle duży, że zaczęto je określać jako nową generację regulacji ostrożnościowych, potocznie określaną jako Bazylea III. Nowy pakiet regulacji został przyjęty w listopadzie 2010 roku. Zmiany w wymogach kapitałowych w stosunku do Bazylei II mają przede wszystkim techniczny charakter, wprowadzając m.in. zróżnicowanie wymogów w zależności od okresu funkcjonowania banków na rynku czy instytucję dodatkowego buforu kapitałowego (*capital conservation buffer*), którego rolą będzie absorpcja strat przez banki w okresie kryzysów finansowych i spowolnienia gospodarczego⁶¹.

Nowością jest również rozszerzenie makroostrożnościowego zakresu regulacji. Wcześniejsze wersje umowy koncentrowały się raczej na mikroostrożnościowych aspektach regulacji, gdzie głównym celem była poprawa sytuacji finansowej poszczególnych instytucji finansowych. Tym samym stabilność międzynarodowego systemu finansowego miała być zapewniona przede wszystkim „u podstaw”. Nowe regulacje w większym stopniu odnoszą się do ryzyka systemowego. Na większe ujęcie aspektu makroostrożnościowego wskazuje wprowadzenie nowych kategorii instytucji bankowych, w szczególności pojęcie banków istotnych dla globalnego systemu finansowego (*global systemically important banks*) czy systemowo istotnych instytucji finansowych (*systemically important financial institutions* – SIFIs)⁶².

Ponieważ wiele państw nadal nie wdrożyło zasad drugiej generacji umowy, okres implementacji trzeciej Bazylei wydłużono aż do 2019 roku⁶³. Podobnie jak wcześniejsze umowy, również Bazylea III nie jest w żaden sposób wiążąca. Jednak odmowa jej przyjęcia może wiązać się ze znaczną presją ze strony społeczności międzynarodowej⁶⁴.

Pomijając techniczne aspekty nowych regulacji, Bazylea III jest dowodem zmiany pozycji Komitetu Bazylejskiego w *global financial governance*. Założenia obecnej umowy – uznawanej za kluczowe narzędzie w walce z bieżącym i przyszłymi kryzysami finansowymi – były poddane publicznej konsultacji, a ostateczna wersja została zaakceptowana w czasie szczytu G20⁶⁵.

Podsumowanie

Współpraca różnorodnych podmiotów jest niezbędna dla zachowania stabilności narodowych sektorów bankowych, jak i światowego systemu finansowego. Ostatni kryzys finansowy uwidoczniał luki w zakresie globalnego zarządzania systemem finansowym. Znaczna ich część wynika z braku międzynarodowych regulacji dla podmiotów finansowych bądź z braku stosowania istniejących mechanizmów regulacyjnych.

W wyniku kryzysu doszło do częściowej centralizacji struktur zarządzania światowym systemem finansowym, w tym do wzmocnienia roli takich instytucji jak MFW czy FSB. Podejmowane są również działania na rzecz wzmocnienia regulacji międzynarodowego systemu finansowego, co niekiedy równoznaczne jest z wprowadzeniem ograniczeń w liberalnym porządku finansowym.

Komitet Bazylejski znajduje się w centrum debaty nad kształtem przyszłego międzynarodowego reżimu regulacyjnego. W 2014 roku Komitet obchodził 40-lecie istnienia. W ciągu tego czasu Komitet stał się swoistym centrum międzynarodowej współpracy w zakresie nadzoru bankowego, przyjmując rolę światowego regulatora w zakresie nadzoru bankowego i regulacji ostrożnościowych. W szczególności koronne dzieło Komitetu – Bazylejska Umowa Kapitałowa z 1988 roku i jej późniejsze wersje – dało podstawy dla współczesnego podejścia do regulacji sektora bankowego w warunkach postępującej globalizacji finansowej. Zasady Komitetu stały się w pewnym sensie jednym z filarów współczesnego światowego systemu regulacji finansowych.

Nie należy jednak zapominać, że Komitet Bazylejski nadal nie ma żadnej formalnej ponadpaństwowej władzy, a jego postanowienia nie mają mocy prawnej. Jest to jedynie specyficzna forma międzynarodowego „soft law”. Co więcej, BCBS jest jedynie elementem szerszego układu międzynarodowych regulacji finansowych, ewoluujących

i dostosowujących się do bieżących warunków. Alan Greenspan, były szef amerykańskiej Rezerwy Federalnej odniósł się do zachodzących w przestrzeni finansowej procesów w następujących słowach: „globalny system finansowy... nie jest celem samym w sobie. To struktura instytucjonalna, która była rozwijana przez wieki”⁶⁶. Obecnie trudno powiedzieć, jaki będzie dalszy kierunek tej ewolucji – czy nastąpi dalszy wzrost interwencjonizmu w sferze finansowej, czy może uda się wypracować zasady zachowania stabilności finansowej w warunkach liberalnego ładu finansowego.

PRZYPISY

1. S. Griffith-Jones, *Perspectives on the Governance of Global Financial Regulation*, Paper for the Commonwealth Secretariat, September 2009, s. 1.
2. Szczegółowo na temat kryzysu liberalnego porządku finansowego pisze m.in. L. Stanley. Vide: L. Stanley, *Dead, non-dead, or walking dead? The global financial crisis and neo-liberalism*, blogs.lse.ac.uk, 27 grudnia 2012 r., <http://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/dead-non-dead-or-walking-dead-the-global-financial-crisis-and-neo-liberalism/> [dostęp: 15.02.2016 r.]. Mimo że kryzys 2007–9 doprowadził do intensyfikacji krytyki liberalnego ładu finansowego, krytyka ta pojawiła się znacznie wcześniej, przede wszystkim po kryzysie w Azji Wschodniej w 1997 roku. Więcej na ten temat.: J. Story, *Reform of the international financial architecture: what has been written?*, [w:] G.R.D. Underhill, X. Zhang [red.], *International Financial Governance under Stress. Global Structures versus National Imperatives*, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 22.
3. Por.: A. Nesvetailova, R. Palan, *The End of Liberal Finance? The Changing Paradigm of Global Financial Governance*, „Millennium Journal of International Studies”, Vol. 38, No. 3, May 2010, s. 797–825.
4. A. Kern, *Global Financial Standard Setting, the G10 Committees, and International Economic Law*, „Brookings Journal of International Law”, Vol. 34, No. 3, 2009, s. 861–2.
5. Fragment opracowania częściowo oparty na: K. Jędrzejowska, *Rola Międzynarodowego Funduszu Walutowego w kształtowaniu globalnego zarządzania*, [w:] M. Rewizorski [red.], *Instytucje międzynarodowe w dobie globalnego zarządzania*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015, s. 64–89.
6. K. Jędrzejowska, op. cit., s. 66.
7. Por. K. Mitręga-Niestrój, *Znaczenie Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego w «global governance»*, [w:] J. Nowakowski, T. Famulska [red.], *Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego*, Difin, Warszawa 2008, s. 31.
8. R. Germain, *Global Financial Governance and the Problem of Inclusion*, „Global Governance”, Vol. 7, No. 4, 2001, s. 411.
9. M. Kahler, *Asia and the Reform of Global Governance*, Paper prepared for the Asian Economic Policy Review conference. Asia Reshaping the Global Economic Order: Trade and Finance, 10 April 2010, Tokyo, <http://www.international-studies.socsci.uci.edu/files/docs/kahler052010.pdf> [dostęp: 15.02.2016 r.], s. 2.
10. JJ.-C. Trichet, *Global governance today*, Keynote address by Mr Jean-Claude Trichet, President of the European Central Bank, at the Council on Foreign Relations, New York, 26 April 2010, s. 2.
11. Por.: F. Mishkin, *Anatomy of a financial crisis*, NBER, Working Paper, No. 3934, December 1991, <http://www.nber.org/papers/w3934.pdf> [dostęp: 15.02.2016 r.].

12. Na temat liberalnego i nieliberalnego porządku finansowego: S. Knafo, *The Making of Modern Finance: Liberal Governance and the Gold Standard*, RIPE Series in Global Political Economy, Routledge, New York 2013.
13. K. Jędrzejowska, op. cit., s. 68.
14. Ibidem, s. 69.
15. S. Knafo, *The Politics of Liberal Financial Governance*, *Progress in Political Economy*, 14 września 2015 r., <http://ppesydne.net/the-politics-of-liberal-financial-governance/> [dostęp: 15.02.2016 r.].
16. Więcejna ten temat: G. Dymski, *Financial Governance in the Neo-Liberal Era*, [w:] G.L. Clark, A.D. Dixon, A.H.B. Monk, *Managing Financial Risks: From Global to Local*, Oxford University Press, Oxford 2009, s. 48–68.
17. J. Guzmán Calafell, *Global economic governance – recent progress and remaining challenges*, Remarks by Mr Javier Guzmán Calafell, Deputy Governor of the Bank of Mexico, at the panel on “Shift in Global Financial Governance and China’s Financial Reform”, Shanghai, 31 October 2015, “BIS central bankers’ speeches”, <https://www.bis.org/review/r151104b.pdf> [dostęp: 15.02.2016 r.], s. 1.
18. H. Chey, *Changing Global Financial Governance. International Financial Standards and Emerging Economies since the Global Financial Crisis*, CIGI, *New Thinking and the New G20*, Paper No. 1, February 2015, s. 1.
19. J. Guzmán Calafell, op. cit., s. 2.
20. K. Jędrzejowska, op. cit., s. 69.
21. K. Davis, *Regulatory Reform Post the Global Financial Crisis: An Overview*, A report prepared for the Melbourne APEC Finance Centre, Australian APEC Study Centre at RMIT University, www.apec.org.au/docs/II_CON_GFC/Regulatory%20Reform%20Post%20GFC-%20Overview%20Paper.pdf (15.02.2016), s. 2-3.
22. M. Marcinkowska, *Kręte ścieżki Bazylei... czyli standardy kapitałowe banków: wczoraj, dziś i jutro*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Vol. XLIV, No. 2, 2010, s. 44–5.
23. Por. E. Helleiner, *The Status Quo Crisis: Global Financial Governance After the 2008 Meltdown*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 14–5.
24. K. Davis, op. cit., s. 7.
25. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Nowe ujęcie zaleceń nadzorczych przez Komitet Bazylejski*, Materiały z konferencji zorganizowanej przez Koło Naukowe Prawa Finansowego przy Katedrze Prawa Finansowego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 28 maja 2010 r., s. 70.
26. Były to: Belgia, Kanada, Francja, Niemcy, Włochy, Japonia, Holandia, Szwecja, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania.
27. Więcej na temat poszczególnych komitetów: Bank for International Settlements, *Basel Process*, http://www.bis.org/about/basel_process.htm [dostęp: 15.02.2016 r.].
28. A. Kern, *Global Financial Governance. Issues, Reforms, and Experience*, Preliminary draft, Geneva, 26-27 February 2015, http://www.rwi.uzh.ch/lehre/forschung/alphabetisch/alexander/activities/Alexander_Global_Financial_Governance_EarlyDraft.pdf [dostęp: 15.02.2016 r.], s. 4.
29. A. Kern, *Global Financial Governance*, op. cit., s. 2–4.
30. Ch. Goodhart, *The Basel Committee on Banking Supervision. A History of the Early Years, 1974–1997*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 3–4.
31. A. Kern, *Global Financial Governance*, op. cit., s. 4; Ch. Goodhart, op. cit., s. 4 i następane.

32. S. Griffith-Jones, J. Kimmis, *The Reform of Global Financial Governance Arrangements, Report prepared for the Commonwealth Secretariat*, 2001, <http://www.stephanygj.net/papers/TheReformofGlobalFinancialGovernanceArrangements2001.pdf> [dostęp: 15.02.2016 r.], s. 24–5.
33. Więcej na temat udziału państw rozwijających się w pracach BCBS: S. Griffith-Jones, op. cit.
34. Obecnie w skład BCBS wchodzi przedstawiciele banków centralnych i nadzorów oryginalnych 12 państw członkowskich oraz przedstawiciele Argentyny, Australii, Brazylii, Chin, Hiszpanii, Unii Europejskiej, Hongkongu, Indii, Indonezji, Korei Południowej, Meksyku, Rosji, Arabii Saudyjskiej, Singapuru, Republiki Południowej Afryki, czy Turcji.
35. Basel Committee on Banking Supervision, *A brief history of the Basel Committee*, Bank for International Settlements, October 2015, s. 1.
36. Tekst tnatutu (karty) BCBS dostępny jest na stronie Komitetu: Basel Committee on Banking Supervision, *BCBS Charter*, January 2013, <http://www.bis.org/bcbs/charter.htm> [dostęp: 15.02.2016 r.].
37. M. Koterwas, *Bazyłejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego i jego wpływ na kształtowanie nadzoru bankowego na świecie*, „Bank i Kredyt”, październik 2003, s. 63–6.
38. K. Mitrega-Niestrój, op. cit., s. 35.
39. M. Boey, *Regulating “Bankerspace”: Challenging the Legitimacy of the Basel Accords as Soft Law*, „Southern California Law Review Postscript”, Vol. 87, 2014, s. 98.
40. M. Koterwas, op. cit., s. 58; Ch. Goodhart, op. cit., s. 5–6; L.L.C. Lee, *The Basle Accords as Soft Law: Strengthening International Banking Supervision*, „Virginia Journal of International Law”, Vol. 39, Fall 1998.
41. A. Kern, *Global Financial Standard Setting*, op. cit., s. 867.
42. M. Boey, op. cit., s. 101–102.
43. Ch. Goodhart, op. cit., s. 5–6. Szczegółowo na temat prawnego statusu rekomendacji BCBS vide Ch. Goodhart, op. cit, rozdział 14.
44. S. Griffith-Jones, J. Kimmis, op. cit., s. 24.
45. H. Penikas, *History of Banking Regulation as Developed by the Basel Committee on Banking Supervision in 1974–2014 (Brief Overview)*, „Financial Stability Journal of the Bank of Spain”, Banco de España, No. 28, May 2015, s. 11.
46. H. Penikas, op. cit., s. 24–5.
47. E. Rutkowska-Tomaszewska, op. cit., s. 74.
48. Ibidem, s. 71–2.
49. H. Penikas, op. cit, s. 15.
50. Więcej na ten temat: M. Koterwas, op. cit., s. 63.
51. D.E. Alford, *Core Principles for Effective Banking Supervision: An Enforceable International Financial Standard?*, „Boston College International and Comparative Law Review”, Vol. 28, Issue 2, 2005, s. 250–5.
52. A. Kern, *Global Financial Standard Setting*, op. cit., s. 869–70; Ch. Goodhart, op. cit., s. 5–6.
53. Por.: S. Savluk, *Genesis of Basel banking regulation agreements in the light of liquidity risk growing*, „Journal of WEI Business and Economics”, Volume 2, Number 2, August 2013, s. 42.
54. Basel Committee on Banking Supervision, *A brief history*, op. cit., s. 2–3; H. Penikas, op. cit., s. 15–6.
55. E. Helleiner, *The Financial Stability Board and International Standards*, *CIGI G20 Papers*, No. 1, June 2010, s. 3–4; P. Isard, *Globalization and the International Financial System. What’s Wrong and What Can Be Done*, Cambridge University

- Press, Cambridge 2005, s. 83. Więcej na temat roli G7 w *global financial governance*: A. Baker, *The G-7 and architecture debates: norms, authority and global financial governance*, [w:] G.R.D. Underhill, X. Zhang [red.], *International Financial Governance under Stress. Global Structures versus National Imperatives*, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 326 i następane.
56. Więcej na ten temat: T. Nieborak, *Realizacja zaleceń Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego dotyczących procesu powstawania i funkcjonowania banku w polskim prawie bankowym*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny”, Rok LXIII, zeszyt 1–2, 2001, s. 53–5; D.E. Alford, op. cit., s. 260–6.
57. A. Kern, *Global Financial Standard Setting*, op. cit., s. 869–70.
58. Komisja Nadzoru Finansowego, *Pakiet CRD IV / CRR – Historia i założenia projektu*, https://www.knf.gov.pl/crd/pakiet_crd4_historia.html [dostęp: 15.02.2016 r.].
59. M. Koterwas, op. cit., s. 62.
60. Basel Committee on Banking Supervision, *A brief history*, op. cit., s. 4.
61. B. Paxford, *Bazylea III - na drodze do większej stabilności banków*, bankier.pl z 20 października 2010 r., <http://www.bankier.pl/wiadomosc/bazylea-III-na-drodze-do-wiekszej-stabilnosci-bankow-2230043.html> [dostęp: 15.02.2016 r.]; K. Davis, op. cit., s. 20; S. Savluk, op. cit., s. 43.
62. H. Chey, op. cit., s. 7; KPMG, *Basel III: Issues and Implications*, KPMG 2011, <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/documents/basell-iii-issues-implications.pdf> [dostęp: 15.02.2016 r.], s. 1.
63. B. Paxford, op. cit.; KPMG, op. cit., s. 8.
64. N. Lyngen, *Basel III: Dynamics of State Implementation*, „Harvard International Law Journal”, Vol. 53, No. 2, Summer 2012, s. 519.
65. A. Baker, B. Carey, *Flexible «G groups» and network governance in an era of uncertainty and experimentation*, [w:] A. Payne, N. Philips [red.], *Handbook of the International Political Economy of Governance*, Edward Elgar, Cheltenham 2014, s. 99.
66. „global financial system... is not an end in itself. It is the institutional structure that has been developed over the centuries”. Cytat za: M. Boey, op. cit., s. 118–9.